

23. 2. 2023

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Péče, styk a přání dítěte

Na e-právu vyšel dne 20. 12. 2022 článek právničky Mgr. Lucie Hořeňovské pod názvem Pečující rodič je povinen připravit dítě na styk. Autorka zde vyjádřila pocit, že ve věcech styku a péče se více hledí na zájem jednoho rodiče, a pomíjí se zájem dítěte. Toto vytyká zejména sociálním pracovníkům na OSPOD, kdy uvádí, že se předpoklad ovlivnění dítěte pečujícím rodičem při problémech s realizací styku a péče stává naprosto jasně definovaným předpojatým názorem snad v každém řízení, kde pečujícím rodičem je matka. Formuluje dojem, že je straněno otcům a že na psychiku dítěte se nehledí, dokud není týráno.

Rozporuje význam zákonem uložené povinnosti pečujícímu rodiči dítě na styk připravit a na výkonu práva styku spolupracovat, kdy shledává absenci takových povinností u druhého rodiče a zohlednění postoje dítěte. Vytyká pracovníkům OSPOD neodbornost a neschopnost najít zájem dítěte a tento účinně chránit. Přiznává, že problematika je velmi široká, tedy překračuje možnosti jednoho článku.

Úprava poměrů v rodině v situaci, kdy dochází k rozchodu rodičů, je záležitost nadmíru složitá. Do hry vstupují nejen emoce, ale často i ekonomické zájmy, naplno se projevují odlišné hodnotové systémy obou rodičů, střetávají se principy a zásady vlastní každému z rodičů a v neposlední řadě působí na oba rodiče společenské předsudky, očekávání a stigmatizace. A v tomto koktejlu se zmítá nezletilé dítě. Zákon a soudy mají omezené možnosti vztahy v takto komplikovaných rodinných situacích regulovat. Tím spíše, že ve hře jsou nejen práva, ale zejména emocionální stránka rodiny, vztahy a vazby. Navíc ze zákona zde není ani rovnost práv a zájmů, tedy soudy mají ztíženou situaci v tom, že nemohou vážit rovnocenná práva účastníků, ale ještě musí zohledňovat, že zájem dítěte je hlediskem předním, současně však nikoliv jediným či určujícím.

Další komplikací v těchto sporech je to, že neexistuje jedna pravda. Neexistuje jeden objektivní zájem dítěte. Střetává se zde šest často rozdílných pohledů na zájem dítěte, každého z rodičů, opatrovníka, soudu prvního stupně, soudu druhého stupně a koneckonců i samotného dítěte. Ty pohledy mohou být rozdílné, i protichůdné a přitom všechny legitimní a oprávněné. Obrazně řečeno, je v zájmu dítěte učit se anglicky? Nebo raději čínsky? Nebo je více v zájmu dítěte učit se střílet? Kdo to má rozhodnout? Zcela stejné to je i s realizací styku či péče rodiče o dítě. I protichůdné názory mají své opodstatnění, logiku a vysvětlení z pohledu interpretace zájmu dítěte. Jeden rodič může být bytostně přesvědčen, že v zájmu dítěte je nestýkat se s druhým rodičem a mít harmonický domov v jedné (nové) rodině. Druhý rodič může být naproti tomu přesvědčen, že je v zájmu dítěte, aby se na jeho výchově podíleli oba rodiče stejnoměrně i za cenu, že dítě místo jednoho domova bude mít domovy dva a komplikovanější osobní vztahy s více lidmi, a co víc, bude se muset vyrovnávat s nesouladem, nebo dokonce konfliktem rodičů.

Rozhodnout mezi těmito diametrálně odlišnými, ale legitimními pohledy na zájem dítěte je fakt problém. I proto je rozhodování soudů tak závislé na tom, který soudce to řeší. Promítá do rozhodování jednak své osobní zkušenosti, profesní zkušenosti a sympatie a antipatie k rodičům. V lepším případě. V horším případě i vztahy se zástupci rodičů a zástupcem dítěte. Totéž se týká i sociálních pracovníků. Předsudečnost formovaná osobností soudce či sociálního pracovníka je ale jen jeden z problémů. Za zásadní problém ale považuji zcela neodůvodněnou aspiraci těchto činitelů opatrovnických sporů na patent na řešení. Osoby rozhodující v opatrovnických sporech jsou zatíženy pocitem, že právě ony jsou schopné nalézt pravdu a rozhodnout správně. Lépe než rodiče. A to je

zásadní omyl, který vede ke snaze určovat, jak se mají rodiče chovat, jak mají dítě vychovávat, kdy a s kým a jak dlouho má dítě s tím kterým rodičem být apod.

Soudy tak zásadním způsobem převrací svou úlohu. Ochrana ohrožených práv se v opatrovnickém soudnictví proměnila na přidělování a omezování práv podle toho, jak se soudci situace jeví. Tato zcela převrácená role soudní moci v opatrovnických kauzách je pak zásadním zdrojem nejen konfliktních rodinných situací, ale i nepředvídatelnosti soudních rozhodnutí. Zvýšení respektu k rodičovství, zvýšená pokora před rolí rodiče v životě dítěte, to vše by mělo vést soudce ke snížení intenzity zásahů do rodin a zvýšení ochrany zákonem a ústavním právem garantovaných práv, a to i jako naplnění respektu k nejlepšímu zájmu dítěte. Připomeňme si čl. 3 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte, který uvádí: „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů.....“. Jinými slovy, je právem dítěte a komponentou jeho zájmu, aby stát zasahoval do povinností a práv jeho rodičů pouze je-li to nezbytné pro blaho dítěte. Asi není daleko od pravdy, že rozhodování soudů v opatrovnických věcech je tomuto principu velmi vzdálené. S nutností zásahu do práv rodičů dítěte si soudci zpravidla hlavu nelámou, a používají imperativ nejlepšího zájmu dítěte pouze ve směru podřízení rozhodnutí tomuto zájmu dítěte, jak jej oni sami vidí. Bez toho, aby jej podrobili testu nezbytnosti a respektu ke zcela legitimně odlišnému náhledu na zájem dítěte ze strany rodičů, tedy s oním respektem k jejich povinnostem a právům. Je-li náhled rodičů na zájem dítěte odlišný, měl by soud upravit takové řešení, které v mezích náhledu rodičů na zájem dítěte nejvíce naplňuje obecný rozsah povinností a práv rodičů, jako naplnění práva dítěte na pouze proporcionální zásahy do povinností a práv rodičů, s výhradou nezbytnosti odchýlení se od takového řešení v případě nutnosti pro blaho dítěte.

Jak se výše uvedené promítá do otázky realizace soudní úpravy péče a styku v kolizi s přáním dítěte? Obecně lze vyjít z premisy rovných práv rodičů dítěte a jejich práva dítě vychovávat, a tedy i usměrňovat. Stát by tedy, v respektu k povinnostem a právům rodičů, měl jako základ své ingerence do rodinných vztahů primárně chránit tyto povinnosti a práva rodičů dítěte, s výhradou nutnosti zásahu nezbytného pro blaho dítěte. A to nikoliv jako právo rodičů, ale jako právo dítěte.

Otázka úpravy styku či péče by tedy měla vycházet z umožnění péče oběma rodičům v rozsahu, který požadují, do rovného rozsahu péče obou rodičů. Od tohoto výchozího stavu by jakákoliv odchylka měla být podrobena testu nezbytnosti. Jinak jde o kompetenci rodičů, před níž se má stát hluboce sklánět, a nikoliv ji nahrazovat svým zásahem, názorem.

Pokud už je zde soudní rozhodnutí o úpravě péče či styku, pak jeho základním aspektem je jeho závaznost. A to nejen pro rodiče, ale i pro dítě, a rovněž pro orgán sociálně právní ochrany dětí a soudy. Takové rozhodnutí by mělo být striktně respektováno a odchýlit se od tohoto rozhodnutí je legální pouze za dvou předpokladů: buď je zde dohoda rodičů, nebo je zde potřeba ochrany důležitějšího zájmu dítěte, než je princip právní jistoty, typicky ochrana před poškozením zdraví nebo života. Nerespektování platného rozhodnutí, tedy narušení právní jistoty, je semenišťem pro psychickou zátěž dítěte, tedy pro stav rozporný s jeho zájmem na psychickém zdraví. Již i Ústavní soud formuloval myšlenku, že není přípustné ponechávat volbu, zda se styk uskuteční nebo ne, na dítěti, neboť tím se vytváří nepřiměřená psychická zátěž dítěte. Např. II.ÚS 2232/20 uvádí: „není přípustné, aby nezletilé dítě bylo při předávání konfrontováno s možností "volby", zda opravdu k druhé osobě chce odejít, neboť je tím vystaveno neúměrné zátěži.“

Ústavní soud a obecně judikatura postupem času stále více kladla důraz na přání dítěte a posilovala jeho vliv na rozhodování soudů. Nyní dochází postupně k tomu, že posilování participačního práva dětí ve smyslu zvyšování váhy jejich názoru se obrací proti dětem a stává se naopak živnou půdou pro páchání duševního násilí na dětech. A to bohužel nejen ze strany rodičů, ale i ze strany sociálních pracovníků, znalců, psychologů a soudců, kteří nezdědka využívají až zneužívají projevu

dítěte k odůvodnění závěrů dle jejich přesvědčení o optimální úpravě v rodině. Toho jsou si vědomi rodiče, a nezralý rodič začne „pracovat“ na názoru dítěte, aby jeho prostřednictvím prosadil svůj náhled na jeho nejlepší zájem. Odborné profese se tak vedle vypořádávání s kolizí práv a zájmů rodičů a dítěte stále častěji potýkají s další klíčovou neznámou, a to relevance projevu dítěte. Projev dítěte je totiž od projevu dospělého zásadně odlišný. A nejde pouze o nezralost a nezkušenost dítěte, která sama o sobě relevanci snižuje podstatně, ale i vysokou míru emocionální a existenční závislosti na rodičích, což může vést nezřídka k tomu, že dítě prosazuje nikoliv svůj zájem, ale zájem třetí osoby. U dětí je výrazně častější odklon od hájení vlastního zájmu k hájení zájmu třetí osoby, než je tomu u dospělých osob. A rovněž je výrazně častější tzv. zvnitřnění vnímání jeho zájmu třetí osobou. Tedy dítě je schopné převzít postoj dospělé osoby a zcela se s ním ztotožnit a vnímat ho jako svůj vlastní.

Bohužel se v praxi setkávám s mnoha případy, kdy rozhodování soudů, navíc nesplňující kritérium nezbytnosti zásahu do povinností a práv rodičů, se opírá o ovlivněný názor dětí či dítěte. S mnoha případy, kdy soudy nerespektují svá vlastní rozhodnutí, protože dítě, ve vlivu rodiče, je není ochotno dodržovat, nebo se tak alespoň projevuje. Jelikož je tento postup rodičů stále častější, v řadě případů už někteří sociální pracovníci a soudci předpokládají ovlivnění rodičem i v případech, kdy odmítání styku dítětem je důvodné. Nakonec rodiče, kteří své děti manipulují proti druhému rodiči, poškozují nejen své dítě, ale přeneseně poškozují i děti, které mají k odmítání styku s rodičem objektivní a závažné důvody. Jde o stejný princip jako u rozšířených strategií křivého obviňování nepohodlných rodičů z týrání dětí či z pohlavního zneužívání. I zde pak tato křivá obvinění ztěžují situaci dětem, kde k týrání či zneužívání skutečně dochází, protože už předem je k takovým obviněním značná nedůvěra či skepse.

Pokud se ale soudy nechají ovlivnit „naprogramovaným“ názorem dítěte, pak tím jen podporují toto programování a přeneseně duševní násilí na dětech. Stejně jako úspěšnost křivých obvinění ve smyslu omezení styku a péče druhého rodiče, navíc v drtivé většině beztrestné pro obviňujícího rodiče, podporuje šíření těchto pro děti devastujících strategií rodičů.

Participační právo dětí se tak obrací proti dětem, a to jak proti dětem zneužívaným k manipulaci rodičem, tak dětem, které důvodně odmítají styk s jedním z rodičů.

Jedním ze zásadních problémů je nesprávné vnímání participačního práva dítěte, kdy toto je často zužováno na zjištění jeho názoru a promítnutí tohoto názoru do soudního rozhodování. Ústavní soud ale postupně stále častěji upozorňuje na širší výklad participačního práva jak ve smyslu čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, tak dle mezinárodní Úmluvy o výkonu práv dítěte, tedy ve smyslu práva dítěte být informováno, být konzultováno k dalšímu postupu jeho zástupce, k možnosti vyjádřit se k důkazům v řízení apod. K věci např. II.ÚS 725/18: „Evropská úmluva o výkonu práv dětí, vyhlášená pod č. [54/2001](#) Sb. m. s., v čl. 3 upravuje právo dítěte na informace a na vyjádření názoru v řízení, které se jej týká, tedy právo dostávat příslušné informace, právo být konzultováno a moci vyjádřit svůj názor a právo být informováno o možných důsledcích vyhovění jeho názoru a o možných důsledcích jakéhokoliv rozhodnutí. Na vnitrostátní úrovni je pak i pro nezletilé účastníky řízení relevantní právo každého, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům, zaručené čl. 38 odst. 2 Listiny.“

Prakticky jsem se nesešel s tím, že by sociální pracovník či soud poskytl dítěti relevantní informace, tedy např. i informaci o tom, že rozhodnutí soudu je závazné i pro dítě, že rozhodnutí musí dodržovat a jakým způsobem může dítě postupovat, pokud by mu styk či péče nevyhovovaly, nebo dokonce mu styk škodil. Místo poučení dítěte o jeho zákonných povinnostech a právech soudy a sociální pracovníci tolerují porušování rozsudku a tím vyhrocování rodinné situace. Místo toho, aby dítě postupovalo s pomocí opatrovníka zákonnou cestou, tedy podáním návrhu na změnu úpravy styku či péče, v případě ohrožování dítěte i návrhem na předběžné opatření. Po soudním rozhodnutí se už s

dítětem nikdo nebaví. To je zásadně špatně.

Právě tolerování porušování vykonatelných nebo pravomocných rozhodnutí soudů ve spojení s absencí poskytnutí informace dětem o závaznosti rozhodnutí a legálních způsobech jeho změny, ve spojení s absencí právního zastoupení dětí jsou živnou půdou jak pro zneužívání dětí k maření styku, tak nucení dětí k realizaci nevyhovující úpravy styku či péče. K odlišnosti role opatrovníka a právního zástupce dítěte se vyjadřoval i Ústavní soud v I.ÚS 3304/13: „Obecně Ústavní soud nepovažuje za nejšťastnější situaci, kdy je kumulována funkce opatrovníka hájícího (objektivně) nejlepší zájem dítěte a jeho právního zástupce. Před takovýmto slučováním funkcí ostatně varuje i Výbor ministrů Rady Evropy ve výše zmíněných pokynech o justici vstřícné k dětem, v nichž mimo jiné upozorňuje, že role opatrovníka a právního zástupce jsou rozdílné. Kolizní opatrovník má pomoci soudu definovat a chránit nejlepší zájem dítěte, kdežto právní zástupce má hájit názory a stanoviska dětí. Zájem chráněný opatrovníkem na straně jedné a právním zástupcem na straně druhé tak nemusí být vždy shodné (viz bod 105 důvodové zprávy k pokynům o justici vstřícné k dětem). Přitom je třeba zdůraznit právě potřebu respektu k osobnosti a vlastnímu názoru dítěte, je-li již schopno si jej rozumně vytvořit, neboť v závislosti na věku a vyspělosti nezletilého dítěte ho nelze vždy vyloučit z rozhodování o jeho záležitostech, byť by se jeho vlastní rozhodnutí třeba i neshodovala s těmi učiněnými případně jeho opatrovníkem - orgánem státu (OSPOD), sledujícím jeho "objektivně" nejlepší zájem.“

Problémem je i přístup sociálních pracovníků OSPOD, kdy se potýkají právě s dvojakostí role opatrovníka hledajícího zájem dítěte, bohužel často příklonem ke vnímání zájmu dítěte jedním rodičem, a zástupcem dítěte jako prosazovatele jeho přání a cílů. Tento problém neřeší ani Ministerstvo práce a sociálních věcí, to se zabývá primárně „odlukou“ role výkonu sociálně právní ochrany a opatrovnictví. Role zástupce dítěte ve smyslu „advokáta“ dítěte je tak nadále opomíjena.

Ani soudy se nestaví k zástupci dítěte jako jeho „advokáta“ jednotně. Zatímco např. Krajský soud v Ústí nad Labem bez problémů vyhověl vůli dítěte, aby je nezastupoval OSPOD, ale jím zvolený zástupce (13 Co 264/2021-43), Krajský soud v Plzni volbu zástupce dítětem znemožnil (18 Co 226/2021-678), ačkoliv opatrovník dítěte navrhoval a dlouhodobě prosazoval řešení v protikladu s přáním a cíli dítěte, což odůvodňoval odchylností přání dítěte a jeho zájmu. Opatrovník hájil ze svého pohledu zájem státu. Cíle a přání dítěte tak v tomto případě nikdo nehájil, přestože ve hře bylo zbavení osobní svobody dítěte (ústavní výchova).

Otázka reflektování přání dítěte ohledně styku či péče s rodičem je tedy velmi komplexní a ovlivněná řadou systémových vad. Neřešením těchto problémů dochází k rostoucí zátěži jak dětí využívaných jako nástroj boje mezi rodiči, formou přímého i nepřímého ovlivňování, tak k rostoucí zátěži dětí, které mají objektivní vážné důvody pro námitky proti úpravě rozdělení péče a styku mezi rodiče. Jen rozklíčování toho, zda je dítě pod tlakem jednoho rodiče, nebo jsou jeho důvody pro postoj objektivní, je první zásadní obtíž v hledání východiska ze situace. Prvotním východiskem by mělo být dodržování dosavadního rozhodnutí, na druhé straně ale rychlé a efektivní řešení problematkové situace, především zjištění objektivních skutkových okolností. Z těch se dá alespoň usoudit o závažnosti a relevanci projevů dítěte ve smyslu kontaktu s každým z rodičů, tedy zda je nutný rychlý zásah formou předběžného opatření, nebo nejsou okolnosti natolik závažné a dítě poškozující, aby nebylo možné dodržovat platné rozhodnutí po dobu změnového řízení do nového rozhodnutí a vést i dítě k dodržování stávajícího rozhodnutí. To s sebou nese i sejmutí zátěže odpovědnosti dítěte vůči rodiči za plnění rozhodnutí, pokud rodič vystavuje dítě této zátěži („jestli chceš, tak si jdi, já tu budu smutná/ý“).

Především by ale soudy a orgány sociálně právní ochrany měly jít příkladem dětem i rodičům, a samy respektovat soudní rozhodnutí. Současně vést rodiče i děti k plnění rozhodnutí a k uplatnění legálních postupů k jejich změně. A článek zakončím obohacením populárního názvu nálezu

Ústavního soudu z I. ÚS 1079/17 na apel: „Státní orgány mají povinnost hledat řešení předcházející jak riziku fyzického násilí na dětech, tak i jejich manipulace rodičem směřující k zavržení druhého rodiče, stejně tak i riziku násilného nucení dítěte ke styku s rodičem v případě, že dítě má prokazatelně vážné a objektivní důvody styk s rodičem odmítat.“)

RNDr. Pavel Rusý,

předseda LIBERI, odborové organizace na ochranu sociálních práv dětí a rodičů

© EPRAVO.CZ - Sbíрка zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Návrh nového zákona o digitální ekonomice](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 30.: Jednání za s.r.o. – zápis jednatelského oprávnění do obchodního rejstříku](#)
- [Předběžné opatření a další instituty k ochraně věřitelů při přeměnách](#)
- [Promlčení zápůjčky bez určení splatnosti v judikatuře Nejvyššího soudu](#)
- [Rozvod s mezinárodním prvkem a související otázky péče o děti a výživného](#)
- [Příkaz a příkaz na místě v přestupkovém řízení vedeném orgány inspekce práce](#)
- [Letiště a letecké stavby](#)
- [Problematické aspekty změn v úpravě odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku](#)
- [Autonomní mobilita optikou české legislativy. Kdy se na silnicích dočkáme vozidel bez řidiče?](#)
- [Rodičovská odpovědnost po novele občanského zákoníku: Jak nové principy rovnosti, spolupráce a ochrany dítěte mění praxi soudů a rodin](#)
- [Lhůta a povinnosti při vyrozumění oznamovatele o výsledku posouzení oznámení](#)